

Egyezmény a fogyatékossgal élő személyek jogairól

Terjesztés: Általános

2016. november 25.

Eredeti nyelv: angol

A Fogyatékossgal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság

4. számú általános kommentár (2016) az inkluzív oktatáshoz való jogról

I. Bevezetés

1. A történetileg a szociális juttatások címzettjeinek minősülő fogyatékossgal élő személyeket a nemzetközi jog most már olyan jogosultként ismeri el, akik követelhetik a hátrányos megkülönböztetés mentes és esélyegyenlőségen alapuló oktatáshoz való jogot. A gyermek jogairól szóló egyezmény (1989), a World Declaration on Education for All (az oktatást mindenkinek világ méretű nyilatkozat) (1990), a Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities (Általános szabályok a fogyatékossgal élő személyek egyenlő esélyű hozzáféréseinek lehetőségei megteremtéséhez) (1993) és a Salamancai nyilatkozat és cselekvési keret (1994) mind olyan intézkedéseket tartalmaz, amelyek igazolják a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogával kapcsolatos növekvő tudatosságot és megértést.

2. A befogadás mint az oktatáshoz való jog elérésének kulcsa erősödött az elmúlt 30 évben, és szerepel a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményben, amely az első jogilag kötelező érvényű eszköz volt, amely hivatkozást tartalmaz a minőségi befogadó oktatás fogalmára. A 4. Fenntartható Fejlődési Cél is megerősíti a befogadó, minőségi és méltányos oktatás értékét. A befogadó oktatásnak központi szerepe van a magas színvonalú oktatás elérésében minden tanuló, köztük a fogyatékossgal élő tanulók számára, továbbá a befogadó, békés és igazságos társadalom fejlesztésében. Emellett ennek erős oktatási, szociális és gazdasági vonatkozásai is vannak. Ahogy az ENSZ Emberi Jogi Főbiztos Hivatalának a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogáról készült tematikus tanulmányról szóló jelentése is mutatja, csak a befogadó oktatás nyújthat egyszerre minőségi oktatást és társadalmi fejlődést a fogyatékossgal élő személyek részére, és az lehet az egyetemesség és a diszkriminációellenesség garanciája az oktatáshoz való jog terén.¹

3. Az elért haladás ellenére azonban a Bizottság az aggodalmát fejezi ki amiatt, hogy továbbra is súlyos kihívások állnak fenn. Sok millió fogyatékossgal élő személytől tagadják meg továbbra is a megfelelő oktatáshoz való jogot és még több személy számára az oktatás csak olyan intézményekben érhető el, ahol a fogyatékossgal élő személyeket elkülönítik a társaiktól és ahol a részükre biztosított oktatás gyengébb minőségű.

4. A fogyatékos személyek befogadó oktatáshoz való hozzáférést akadályozó korlátok több tényezőnek tudhatók be, köztük:

(a) A fogyatékossgal élő személyek oktatásának azon emberi jogi modelljének meg nem értése vagy bevezetésének elmaradása, amely szerint a közösségen és társadalmon belüli korlátok, nem pedig a személyes károsodás zárja ki a fogyatékossgal élő személyeket;

¹ Lásd: A/HRC/25/29 és Corr. 1, 3. és 68. bek.

(b) Állandó diszkrimináció a fogyatékossgal élő személyekkel szemben, amit súlyosbít azoknak az elszigetelése, akik még mindig tartós bentlakásos intézményekben élnek, valamint az ezekkel kapcsolatos alacsony elvárások a többségi intézményekben, ami lehetővé teszi, hogy az előítéletek és a félelem megerősödjenek és változtatás nélkül fennmaradjanak;

(c) Hiányos tudás a befogadó és minőségi oktatás természetéről és előnyeiről és a sokféleségről, többek között a versenyképesség tekintetében a mindenkire irányuló oktatás esetében; valamennyi szülő elérésének hiánya; megfelelő válaszok hiánya a követelmények támogatására, ami olyan téves félelmekhez és sztereotípiákhoz vezet, hogy a befogadás rontja az oktatás minőségét vagy egyébként negatív hatást gyakorol másokra;

(d) Lebontott adatok és kutatás hiánya (mindkettő az elszámoltathatósághoz és a programfejlesztéséhez szükséges), ami akadályozza a befogadó és minőségi oktatást előmozdító hatékony politikák és beavatkozások kidolgozását;

(e) A politikai akarat, technikai ismeretek és a befogadó oktatáshoz való jog érvényesítése képességének hiánya, beleértve a teljes oktatási személyzet nem megfelelő képzését;

(f) Nem megfelelő és elégtelen finanszírozás mechanizmusok a fogyatékossgal élő diákok befogadásához szükséges ösztönzők és ésszerű alkalmazkodás biztosításához, minisztériumok közti egyeztetés, támogatás és fenntarthatóság;

(g) A jogsértések orvoslását célzó jogorvoslati lehetőségek és mechanizmusok hiánya.

5. A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezményhez csatlakozó részes államoknak figyelemmel kell lenniük az egyezmény általános alapelveire minden olyan intézkedés során, amit a befogadó oktatás megvalósítása érdekében tesznek, és biztosítaniuk kell, hogy a befogadó oktatási rendszer kialakulásának mind a folyamata, mind az eredménye megfeleljen a 3. cikknek.

6. Ez az általános kommentár minden, fogyatékossgal élő személyre, vagy önmagát fogyatékossgal élő személynek valló személy vonatkozik.² A Bizottság elismeri, hogy egyes csoportok jobban ki vannak téve az oktatásból való kirekesztés kockázatának, mint mások, mint például: értelmi fogyatékos vagy halmozottan fogyatékos személyek, siketvakok, autizmussal élő személyek vagy humanitárius szükséghelyzetekben levő fogyatékossgal élő személyek.

7. Összhangban a 4. cikk (3) bekezdésével, a részes államoknak konzultálniuk a fogyatékossgal élő személyekkel, beleértve a fogyatékossgal élő gyermekeket, és az érdekképviseleti szervezeteiken keresztül aktívan be kell vonniuk őket a befogadó oktatási politikák tervezésének, végrehajtásának, ellenőrzésének és értékelésének minden vonatkozásában. A fogyatékossgal élő személyeket, és adott esetben azok családját, partnerként kell elismerni, nem csupán az oktatás címzettjeként.

II. A 24. cikk normatív tartalma

8. A 24. cikk (1) bekezdése szerint a részes államoknak a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát befogadó oktatási rendszer útján hátrányos megkülönböztetés nélkül és másokkal azonos alapon kell biztosítaniuk minden szinten és minden tanuló számára, beleértve a fogyatékossgal élő személyeket, ideértve az óvodát, az alap-, közép- és felsőfokú oktatást, a szakképzést és az élethosszig tartó tanulást, a tanórán kívüli és társadalmi tevékenységeket.

9. A befogadó oktatáshoz való jog biztosítása együtt jár a kultúra, a politika és a gyakorlat átalakításával minden formális és nem formális oktatási környezetben, hogy teret adjon az eltérő követelményeknek és minden egyes tanulónak. Emellett elkötelezettséget jelent a lehetőséget gátló akadályok megszüntetésére. Magában foglalja az oktatási rendszer azon képességének erősítését, hogy elérjen minden tanulót. A teljes és hatékony részvételre, elérhetőségre, részvételre és az összes hallgató teljesítményére összpontosít, különösen azokéra, akiket különböző okokból kirekesztettek vagy a marginalizáció kockázata fenyeget. A befogadás részét képezi a magas szintű formális és informális oktatáshoz való hátrányos megkülönböztetés nélküli hozzáférés és az abban való előmenetel. A befogadás célja, hogy lehetővé tegye a közösségek, rendszerek és struktúrák számára a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelmet, beleértve a káros sztereotípiákat, hogy elismerjék a sokszínűséget, előmozdítsák a részvételt és leküzdjék a mindenki számára elérhető tanulás és részvétel akadályait oly módon, hogy a fogyatékossgal élő diákok jólétére és sikerére összpontosítsanak. Megköveteli az

² Egyezmény a fogyatékossgal élő személyek jogairól, 1. cikk (2) bekezdés.

oktatási rendszer alapvető átalakítását a jogalkotásban, a politikában, továbbá az oktatás finanszírozásában, igazgatásában, tervezésében, megvalósításában és ellenőrzésében.

10. A befogadó oktatást úgy kell érteni, mint

(a) minden tanuló alapvető emberi jogát. Az oktatás ugyanis minden egyes tanuló joga és – a gyermekek esetében – nem a szülő vagy a gondviselő joga. Ebben a tekintetben a szülői felelősség alá van rendelve a gyermek jogainak;

(b) Olyan elv, amely értékeli minden tanuló jólétét, tiszteletben tartja azok veleszületett méltóságát és autonómiáját, és elismeri az egyének igényeit és azon képességüket, hogy hatékonyan befogadják őket a társadalomba és hozzájáruljanak ahhoz;

(c) Eszköz más emberi jogok megvalósítására. Ez az elsődleges eszköze, amellyel a fogyatékossgal élő személyek kiemelkedhetnek a szegénységből, megszerezhetik az eszközöket ahhoz, hogy teljes mértékben részt vegyenek a közösségeikben, és megvédjék magukat a kizsákmányolástól.³ Emellett az elsődleges eszköze a befogadó társadalmak megvalósításának;

(d) Az oktatáshoz való jog előtt álló akadályok leküzdése érdekében folytatott folyamatos és proaktív elkötelezettségi folyamat eredménye, amihez hozzájárulnak a kultúra, a politika és a mainstream vagy többségi iskolák gyakorlatának változásai, hogy elhelyezzenek és hatékonyan befogadjanak minden diákat.

11. A Bizottság kiemeli a kirekesztés, a szegregáció, az integráció és a befogadás közötti különbségek felismerésének fontosságát. Kirekesztés akkor történik, amikor közvetlenül vagy közvetve megakadályozzák, hogy a diákok bármilyen formában hozzáférjenek az oktatáshoz vagy megtagadják a hozzáférésüket. Szegregáció akkor fordul elő, amikor a fogyatékossgal élő diákok oktatása olyan külön környezetben történik, amit egy adott fogyatékossga vagy különböző fogyatékossgákra válaszul terveztek vagy használnak, elkülönítve a nem fogyatékos tanulóktól. Az integráció az a folyamat, amikor a fogyatékossgal élő személyeket a meglévő többségi oktatási intézményekbe helyezik azzal, hogy alkalmazkodni tudnak ezen intézmények standardizált követelményeihez.⁴ Az integráció rendszerszintű reformfolyamatot foglal magában, amely változásokat és módosításokat testesít meg a tartalom, a tanítási módszerek, a megközelítések, a struktúrák és a stratégiák terén az oktatásban, hogy leküzdjék a korlátokat azzal a céllal, hogy a megfelelő életkori tartományban levő minden diák számára méltányos és a részvételen alapuló tanulási élményt adjanak, és olyan környezetet, amely a legjobban megfelel az igényeiknek és a preferenciáiknak. Az nem jelent befogadást, ha anélkül helyeznek fogyatékossgal élő diákokat a többségi osztályokba, hogy ehhez például a szervezetet, a tananyagot és a tanítás és tanulás stratégiákat érintő strukturális változások kapcsolódjanak. Emellett az integráció nem garantálja automatikusan az átmenetet a kirekesztésből a befogadásba.

12. A befogadó oktatás alapvető jellemzői a következők:

(a) Rendszerszintű megközelítés: az oktatási minisztériumoknak biztosítaniuk kell, hogy minden erőforrást a befogadó oktatás előmozdítására és a szervezeti kultúrában, politikákban és gyakorlatokban szükséges változtatások bevezetésére és beágyazására használják fel;

(b) „Teljes oktatási környezet”: az oktatási intézmények elkötelezett vezetése alapvető fontosságú a befogadó oktatás minden szinten és minden területen való eléréséhez szükséges kultúra, politikák és gyakorlatok bevezetéséhez és beágyazásához, beleértve a tantermi oktatást és kapcsolatokat, a tantestületi üléseket, a tanár felügyeletét, a tanácsadási szolgáltatásokat és az orvosi ellátást, az iskolai kirándulásokat, a költségvetési előirányzatokat, bármilyen interakciót a fogyatékossgal élő és nem fogyatékossgal élő tanulók szüleivel és adott esetben a helyi közösséggel, illetve a szélesebb nyilvánossággal;

(c) „Teljes ember” megközelítés: elismerik minden ember képességét a tanulásra, és magas elvárásokat állítanak fel minden tanulónak, beleértve a fogyatékossgal élő tanulókat. A befogadó oktatás rugalmas tanterveket és tanítási és tanulási módszereket kínál, amelyek alkalmazkodnak a különböző erősségekhez, igényekhez és tanulási stílusokhoz. Ez a megközelítés megköveteli olyan támogatás nyújtását, ésszerű alkalmazkodást és korai intervenciót, amik lehetővé teszik minden tanuló képességeinek kiteljesedését. A hangsúly a tanulók képességein és törekvésein van, semmint az oktatási

³ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság, 13. sz. általános észrevétel (1999) az oktatáshoz való jogról.

⁴ Lásd: A/HRC/25/29, és Corr. 1, 4. bek.; és az Egyesült Nemzetek Gyermekalapja (UNICEF): *A fogyatékossgal élő gyerekek joga az oktatáshoz: jogokon alapuló megközelítés a befogadó oktatáshoz* (Genf, 2012).

tevékenységek tervezési tartalmán. Az „egész személy” megközelítés célja, hogy véget vessen a szegregálásnak az oktatási intézményekben azáltal, hogy biztosítja a befogadó tanítást megfelelő támogatással rendelkező hozzáférhető tanulási környezetekben. Az oktatási rendszernek személyre szabott oktatási választ kell adnia, nem pedig elvárnia azt, hogy a diákok illeszkedjenek a rendszerhez;

(d) Támogatott tanárok: minden tanár és az egyéb személyzet megkapja az oktatást és képzést, amik alapvető értékeket és kompetenciákat biztosítanak számukra a befogadó tanulási környezetekhez való alkalmazkodásra, és ez magában foglalja a fogyatékossgal élő tanárokat is. A befogadó kultúra hozzáférhető és támogató környezetet nyújt, amely ösztönzi az együttműködésen, interakción és problémamegoldáson alapuló munkát;

(e) A sokféleség tiszteletben tartása és értékelése: a tanulási közösség minden tagját egyformán szívesen fogadják, és tiszteletet kell mutatni a sokszínűség iránt tekintet nélkül fogyatékossgára, fajra, színre, nemre, nyelvre, nyelvi kultúrára, vallásra, politikai vagy más véleményre; nemzeti, etnikai, őslakos vagy társadalmi származásra, vagyoni, születésre, életkorra vagy egyéb helyzetre. Minden diáknak éreznie kell, hogy értékeli, tiszteletben tartják, befogadják és meghallgatják őket. Hatékony intézkedéseket kell bevezetni a visszaélések és a megfélemlítés megakadályozására. A befogadás egyéni megközelítést igényel a diákok felé;

(f) Tanulás-barát környezet: a befogadó tanulási környezetek hozzáférhető környezetek, ahol mindenki biztonságban érzi magát, támogatást kap, ösztönzést kap és képes kifejezni magát, és ahol nagy hangsúlyt fektetnek a hallgatók bevonására egy pozitív iskolai közösség felépítéséhez. Elismerést adnak az azonos szintű csoportoknak a tanulásban, pozitív kapcsolatok, barátságok és az elfogadás kiépítéséhez;

(g) Hatékony átmenetek: a fogyatékos tanulók támogatást kapnak az iskolai tanulásból a szakképzésbe vagy a felsőfokú oktatásba és végül a munkába való hatékony átmenethez. Fejlesztik a tanulók képességeit és magabiztoságát, és a tanulók az ésszerű alkalmazkodást kapnak, egyenlően kezelik őket az értékelési és vizsgafolyamatokban, és a képességeiket és az eredményeiket másokkal azonos alapon tanúsítják;

(h) Partnerségek elismerése: a formális és informális tanári egyesületeket, diákok egyesületeit és szövetségeit, fogyatékos személyek szervezeteit, iskolaszékeket, szülő-tanár egyesületeket és egyéb működő iskolai támogató csoportokat mind arra ösztönzik, hogy fokozzák a fogyatékossg megértését és megismerését. A szülők vagy gondviselők és a közösség bevonására eszközként tekintenek, amely forrásokat és erősségeket nyújt. A tanulási környezet és a tágabb közösség közötti kapcsolatot a befogadó társadalmakhoz vezető útvonalaként kell elismerni;

(i) Monitoring: a befogadó oktatást folyamatosan figyelemmel kell kísérni és rendszeresen kell értékelni, hogy se kirekesztés, se integráció ne történjen akár formálisan, akár informálisan. A 33. cikk szerint a figyelemmel kísérésnek ki kell terjednie – az őket képviselő szervezeteken keresztül – a fogyatékossgal élő személyekre, beleértve az intenzív támogatást igénylő gyermekeket és személyeket, valamint a fogyatékossgal élő gyermekek szüleit vagy gondviselőit, ahol ez szükséges. A fogyatékossgot befogadó mutatókat kell kialakítani és használni a Fenntartható fejlődési menetrend 2030-cal összeegyeztethető módon.

13. Összhangban az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetének (UNESCO) az oktatás terén való hátrányos megkülönböztetés elleni egyezményével, valamint annak érdekében, hogy érvényt szerezzenek a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 24. cikk (1) bekezdésének, a részes államok biztosítják, hogy az oktatáshoz való jogot hátrányos megkülönböztetés nélkül és az esélyegyenlőség elve alapján biztosítsák. A részes államoknak meg kell tiltaniuk mindenféle fogyatékossg alapú hátrányos megkülönböztetést és a fogyatékossgal élő személyek számára egyenlő és hatékony védelmet kell garantálniuk mindenféle hátrányos megkülönböztetéssel szemben. A fogyatékos személyek interszekcionális hátrányos megkülönböztetést tapasztalhatnak a fogyatékossg, nem, vallás, jogállás, etnikai származás, életkor, szexuális irányultság vagy nyelv alapján. Ezen felül a szülők, testvérek és más hozzátartozók is tapasztalhatnak hátrányos megkülönböztetést a fogyatékossg társítása alapján. A hátrányos megkülönböztetés minden formájának kezelését szolgáló eszközök közé tartoznak a jogi, fizikai, kommunikációs és nyelvi, társadalmi, pénzügyi és szemléletbeli korlátok azonosítása és megszüntetése az oktatási intézményeken és a közösségen belül. A hátrányos megkülönböztetés tilalmához való jog magában foglalja a kirekesztéssel szembeni jogot és a megfelelő alkalmazkodásra való jogot, és azt az elérhető tanulási környezet és ésszerű alkalmazkodás biztosítására való kötelezettséggel összefüggésben kell értelmezni.

14. A fegyveres konfliktusok, humanitárius vészhelyzetek és természeti katasztrófák aránytalan hatást gyakorolnak a befogadó oktatáshoz való jogra. A részes államok befogadó stratégiákat fogadnak el a

katasztrófák kockázatának csökkentésére az átfogó iskolai biztonság és védelem érdekében vészhelyzetekben, amelyek kiterjednek a fogyatékos tanulókra. Az ilyen környezetben meglévő ideiglenes tanulási környezeteknek biztosítaniuk kell a fogyatékosokkal élő személyek, különösen a fogyatékosokkal élő gyermekek jogát az oktatáshoz a másokkal való egyenlőséget alapul véve.. Tartalmazniuk kell hozzáférhető oktatási anyagokat, iskolai létesítményeket, tanácsadást és a képzéshez való hozzáférést a helyi jelnyelven a siket tanulók számára. Összhangban a fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló egyezmény 11. cikkével, és figyelemmel a szexuális erőszak ilyen környezetben magasabb kockázatára, intézkedéseket kell tenni annak biztosítására, hogy a tanulási környezet biztonságos és elérhető legyen a fogyatékosokkal élő nők és lányok számára. A fogyatékos tanulóktól nem lehet megtagadni az oktatási intézményeket azon az alapon, azok vészhelyzetben történő kiürítése lehetetlen lenne, és ésszerű alkalmazkodást kell biztosítani.

15. A 24. cikk (1) bekezdés (a) pont megvalósításához – összhangban az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányával és Gyermekek Jogairól Szóló Egyezménnyel – az oktatásnak az emberi potenciál, a méltóság és a saját érték tudatának teljes körű fejlesztésére, továbbá az emberi jogok és az emberi sokszínűség tiszteletben tartása kell irányulnia. A részes államok biztosítják, hogy az oktatás megfeleljen a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya céljainak és célkitűzéseinek, ahogy azokat a World Declaration on Education for All (1. cikk), a gyermek jogairól szóló egyezmény (29. cikk (1) bekezdés), a bécsi nyilatkozat és cselekvési terv (I. rész, 33. cikk és II. rész 80. cikk) és az Egyesült Nemzetek az emberi jogi képzés évtizede cselekvési terve (2. bekezdés) értelmezi. Ezek a szövegek további elemeket tartalmazhatnak, mint például utalást a nemek közötti egyenlőségre és a környezet tisztteletére.⁵ Az oktatáshoz való jog biztosítása egyrészt a hozzáférés, másrészt a tartalom kérdése, és erőfeszítéseket kell tenni az értékek széles körű fenntartása érdekében, beleértve a megértést és a türelmet.⁶ A befogadó oktatásnak elő kell segítenie minden személy kölcsönös tiszteletét és értékének elfogadását, valamint olyan oktatási környezet kialakítását, amelyben a tanuláshoz való hozzáférés, az oktatási intézmények kultúrája és maga a tanterv is a sokféleség értékét tükrözi.

16. A 24. cikk (1) bekezdés (b) pontjának végrehajtásához az oktatást a fogyatékos személyek személyiségének, tehetségének és kreativitásának fejlesztésére, valamint a szellemi, fizikai és kommunikációs képességeinek lehető legteljesebb kifejlesztésére kell irányítani. A fogyatékos emberek oktatása túl gyakran összpontosít a deficit megközelítésre azok tényleges vagy vélt fogyatékosága alapján, és a lehetőségeket a képességeikre vonatkozó előre meghatározott és negatív feltételezésekre korlátozza. A részes államoknak támogatniuk kell azt, hogy a lehetőségeket minden egyes fogyatékosokkal élő személy erősségeire és tehetségére építsék.

17. A 24. cikk (1) bekezdés (c) pontjának megvalósításához az oktatás céljainak arra kell irányulnia, hogy lehetővé tegyék a fogyatékosokkal élő személyek teljes és hatékony részvételét a szabad társadalomban. Emlékeztetve a gyermek jogairól szóló egyezmény 23. cikk (3) bekezdésére, a Bizottság hangsúlyozza, hogy a fogyatékosokkal élő gyermekek tekintetében segítséget kell nyújtani annak biztosítása érdekében, hogy hatékonyan hozzáférjenek az oktatáshoz oly módon, ami előmozdítja a lehető legteljesebb társadalmi integrációjukat és egyéni fejlődésüket. A részes államoknak fel kell ismernie, hogy az egyénre szabott támogatás és az ésszerű alkalmazkodás kiemelt ügyek, és azokat ingyenesen kell biztosítani az oktatás minden kötelező szintjén.

18. A 24. cikk (2) bekezdés (a) pontjának végrehajtásához meg kell tiltani a fogyatékosokkal élő személyeknek az általános oktatási rendszerből való kirekesztését például olyan jogalkotási vagy rendeleti rendelkezésekkel, amelyek korlátozzák a befogadásukat a fogyatékoságuk vagy az adott fogyatékoság mértéke alapján, például azzal, hogy a befogadás feltételül az egyén képességeinek szintjét állítja vagy hogy az ésszerű alkalmazkodási kötelezettség elkerülésére azt állítja, hogy aránytalan és indokolatlan terhek merülnének fel. Az általános oktatás az összes hagyományos tanulási környezetet és az oktatási minisztériumot (részleget) jelenti. Közvetlen kirekesztésnek minősül az olyan osztályozás, hogy egyes diákok „nem oktathatók” és ezáltal nem jogosultak az oktatáshoz való hozzáférésre. Közvetett kirekesztés az, ha ésszerű alkalmazkodás és támogatás nélkül egy általános vizsgán való megfelelést írják elő követelményként az iskolába kerüléshez.

19. Az Egyezmény 4. cikk (1) bekezdés (b) pontjának végrehajtásához a részes államoknak minden szükséges intézkedést meg kell tenniük, többek között a jogalkotás terén, az olyan hatályos jogszabályok, rendeletek, szokások és gyakorlatok módosítását vagy megsemmisítését, amelyek hátrányos

⁵ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság, 13. számú általános észrevétele.

⁶ Gyermekjogi Bizottság, 1. sz. általános észrevétel (2001) az oktatáshoz céljairól.

megkülönböztetésnek minősülnek a fogyatékossgal élő személyekkel szemben és sértik a 24. cikket. Szükség esetén a megkülönböztető törvényeket, rendeleteket, szokásokat és gyakorlatokat szisztematikus és tervezhető módon hatályon kívül helyezni vagy módosítani kell.

20. A 24. cikk (2) bekezdés (b) pontjának végrehajtásához a fogyatékossgal élő személyek számára hozzáférést kell biztosítani a befogadó, minőségi és ingyenes alapfokú és középfokú oktatáshoz, és másokkal azonos alapon képesnek kell lenniük a zökkenőmentes átmenetre a kettő között abban a közösségben, ahol élnek. A Bizottság felhívja a figyelmet a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottságának azon ajánlására, amely szerint e kötelezettség teljesítéséhez az oktatási rendszernek négy egymással összefüggő funkcióval kell rendelkeznie: elérhetőség, hozzáférhetőség, elfogadhatóság és alkalmazkodóképesség.⁷

Elérhetőség

21. A köz- és magán oktatási intézményeknek és programoknak a megfelelő mennyiségben és minőségben kell elérhetőnek lennie. A részes államoknak széles körben rendelkezésre álló oktatási helyeket kell biztosítani a fogyatékossgal élő tanulók számára a közösség minden szintjén.

Hozzáférhetőség

22. Összhangban az Egyezmény 9. cikkével és a Bizottságnak a hozzáférhetőségről szóló 2. számú általános kommentárával (2014), az oktatási intézményeknek és programoknak hátrányos megkülönböztetés nélkül hozzáférhetőnek kell lennie mindenki számára. A teljes oktatási rendszernek hozzáférhetőnek kell lennie, beleértve az épületeket, az információs és kommunikációs eszközöket (többek között a környezeti vagy frekvencia-modulációs segítő rendszereket), a tananyagokat, az oktatási segédanyagokat, az oktatási módszereket, az értékeléseket és a nyelvi és támogató szolgáltatásokat. A fogyatékossgal élő diákok környezetét úgy kell megtervezni, hogy támogassa a befogadást és biztosítsa az egyenlőségüket az oktatás egésze folyamán.⁸ Például: az iskolába szállításnak, a vizes és higiénia létesítményeknek (beleértve a higiénit és WC-t), iskolai büféknek és rekreációs tereknek befogadónak, hozzáférhetőnek és biztonságosnak kell lennie. A részes államoknak kötelezettséget kell vállalniuk az egyetemes tervezés gyors bevezetésére. A részes államoknak tiltaniuk és szankcionálniuk kell bármilyen olyan jövőbeli oktatási infrastruktúra kialakulását, amely nem hozzáférhető, és hatékony ellenőrzési mechanizmust és időkeretet kell bevezetniük, hogy az összes meglévő oktatási környezet elérhető legyen. A részes államoknak kötelezettséget kell vállalniuk az ésszerű alkalmazkodás biztosítására az oktatási környezetben, ha az szükséges. Az egyetemes tervezési megközelítés nem zárja ki segédeszközök, alkalmazások és szoftverek biztosítását azon fogyatékossgal élő tanulók számára, akiknek erre szüksége van. A hozzáférhetőség egy dinamikus fogalom, és az alkalmazása rendszeres szabályozási és technikai kiigazításokat igényel. A részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy az újítások gyors térnyerése és a tanulás támogatására kialakított új technológiák hozzáférhetőek legyenek minden diák számára, beleértve a fogyatékossgal élőket.

23. A Bizottság kiemeli az elérhető formátumú és nyelvű (beleértve a jelnyelvet) tankönyvek és tananyagok általános hiányát. A részes államoknak be kell ruházniuk a nyomtatásban, Braille írással és digitális formátumban elérhető erőforrások időben történő fejlesztésébe, beleértve az innovatív technológiák használatát. Fontolóra kell venniük szabványok és iránymutatások kidolgozását a nyomtatott anyagok elérhető formátumba és nyelvekre való átalakítására, és arra, hogy a hozzáférhetőséget az oktatással kapcsolatos beszerzés központi elemévé tegyék. A Bizottság felhívja a részes államokat, hogy sürgősen ratifikálják és hajtsák végre a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek megjelent művekhez való hozzáféréseinek megkönnyítéséről szóló marrakeshi szerződést.

24. A hozzáférhetőség megköveteli, hogy az oktatás minden szinten megengedhető legyen a fogyatékossgal élő diákok részére. Az ésszerű alkalmazkodás nem okozhat további költségeket a fogyatékos tanulók számára. A kötelező, minőségi, ingyenes és hozzáférhető alapfokú oktatás azonnali kötelezettség. Összhangban a Fenntartható fejlődési menetrend 2030-cal, a részes államoknak fokozatosan intézkedéseket kell bevezetniük annak biztosítására, hogy minden gyermek, beleértve a fogyatékossgal élő gyermekeket, elvégezze a teljesen ingyenes, méltányos és minőségi középfokú oktatást, és hogy egyenlő hozzáférést biztosítsanak minden fogyatékos nő és férfi számára a megfizethető

⁷ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság, 13. számú általános észrevétel.

⁸ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság, 2. számú általános észrevétel.

és minőségi szakmai és szakképzéshez és felsőfokú oktatáshoz, beleértve az egyetemet és az élethosszig tartó tanulást. A részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos feltételekkel tudjanak hozzáférni az oktatáshoz mind a köz-, mind a magán oktatási intézményekben.

Elfogadhatóság

25. Az elfogadhatóság kötelezettséget jelent minden oktatáshoz kapcsolódó létesítmény, termék és szolgáltatás oly módon való megtervezésére és megvalósítására, ami teljes mértékben figyelembe veszi és tiszteletben tartja a fogyatékossgal élő személyek igényeit, kultúráját, nézeteit és nyelvét. A nyújtott oktatás formájának és anyagának mindenki számára elfogadhatónak kell lennie. A részes államoknak megerősítő intézkedéseket kell tenniük annak érdekében, hogy az oktatás jó minőségű legyen mindenki számára.⁹ A befogadás és a minőség kölcsönös: a befogadó jellegű szemlélet jelentősen hozzájárulhat az oktatás minőségéhez.

Alkalmazkodóképesség

26. A Bizottság arra ösztönzi a részes államokat, hogy fogadják el az egyetemes tervezés elveit tanulási megközelítés esetében, amely olyan elveket tartalmaz, amelyek struktúrát adnak a tanárok és egyéb személyzet számára rugalmas tanulási környezet létrehozására és valamennyi tanuló sokféle igényének megfelelő tanítás kifejlesztésére. Elismeri, hogy minden hallgató egyedi módon tanul, ez magában foglalja a következőket: rugalmas tanulási módszerek fejlesztése, lebilincselő osztálytermi környezet megteremtése; nagy elvárások fenntartása minden diákkal szemben, miközben lehetővé teszi az elvárásoknak való megfelelést többféle úttal; a tanárok képessé tévése, hogy eltérően gondolkodjanak a saját tanításukról; és összpontosítsanak az oktatási eredményekre mindenki szempontjából, beleértve a fogyatékossgal élő személyeket. A tanterveket úgy kell kigondolni, megtervezni és végrehajtani, hogy azok megfeleljenek minden tanuló igényének és hogy hozzáigazíthatók legyenek azokhoz, és megfelelő oktatási válaszokat adjanak. A szabványosított értékelést fel kell cserélni az értékelés rugalmas és többféle formájával és az átfogó célok felé való egyéni előrehaladás elismerésével, amelyek alternatív tanulási útvonalakat biztosítanak.

27. Az Egyezmény 24. cikk (2) bekezdés (b) pontjával összhangban, a fogyatékossgal élő személyeknek képesnek kell lennie arra, hogy alap- és középfokú iskolákba járjanak azokban a közösségekben, ahol élnek. A diákokat nem szabad elküldeni otthonról. Az iskolai környezetnek biztonságosan elérhető fizikai közelségben kell lennie a fogyatékossgal élők számára, és magában kell foglalni a biztonságos szállítóeszközöket; másik lehetőségként elérhetőnek kell lennie az információs és kommunikációs technológiák révén. A részes államoknak nem szabad kizárólag a technológiára mint a fogyatékossgal élő diákok közvetlen részvétele és a tanárokkal és az oktatási környezetben levő példaképekkel való interakció kiváltásának módjára támaszkodnia. Az aktív részvétel más diákokkal, beleértve a fogyatékossgal élő tanulók testvéreit, a befogadó oktatás fontos eleme.

28. A 24.cikk (2) bekezdés (c) pontjával összhangban a részes államoknak ésszerű alkalmazkodást kell biztosítaniuk, ami lehetővé teszi az egyes tanulók másokkal azonos alapon való hozzáférését az oktatáshoz. Az „ésszerűség” egy kontextuális teszt eredménye, amely magában foglalja az alkalmazkodás relevanciájának és hatékonyságának és a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelem elvárt céljának elemzését. Az erőforrások rendelkezésre állását és a pénzügyi megalapozottságot az aránytalan teher értékelése körében ismerik el. Az ésszerű alkalmazkodás biztosításának kötelezettsége érvényesíthető attól a pillanattól kezdve, amikor ilyen alkalmazkodásra vonatkozó kérelmet nyújtanak be.¹⁰ Nemzeti, helyi szinteken és az oktatási intézmények szintjén, valamint az oktatás valamennyi szintjén kell elfogadni az ésszerű alkalmazkodásra kötelező politikákat. Azt a mértéket, amelyben ésszerű alkalmazkodást kell biztosítani, a befogadó oktatási rendszer kialakítása átfogó kötelezettségének fényében kell megfontolni, a meglévő erőforrásokat maximalizálva és újakat kifejlesztve. Az erőforrások hiányának és a pénzügyi válságoknak annak igazolására való felhasználása, hogy miért nem sikerült haladást elérni, sérti a 24. cikket.

29. A Bizottság megismétli a különbséget az általános hozzáférhetőségi kötelezettség és az ésszerű alkalmazkodás biztosításának kötelezettsége között.¹¹ A hozzáférhetőség a népesség csoportjainak

⁹ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság, 13. számú általános észrevétel.

¹⁰ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogaival Foglalkozó Bizottság, 2. számú általános észrevétel.

¹¹ Ugyanott.

előnyére szolgál és fokozatosan végrehajtott intézkedések csomagján alapul. Nem lehet védekezésként aránytalanságra vagy indokolatlan terhekre hivatkozni a hozzáférhetőség biztosításának elmaradása miatt. Az ésszerű alkalmazkodás az egyénhez kapcsolódik és kiegészíti a hozzáférhetőségi kötelezettséget. Az egyén jogosan kérhet ésszerű alkalmazkodási intézkedéseket még akkor is, ha a részes állam teljesítette a hozzáférhetőségi kötelezettségét.

30. Annak meghatározása, hogy mi az arányos, szükségszerűen változik a kontextustól függően. Az alkalmazkodás rendelkezésre állását az oktatási rendszerben elérhető oktatási erőforrások nagyobb körére tekintettel kell figyelembe venni és nem korlátozható kizárólag az adott oktatási intézménynél rendelkezésre álló erőforrásokra; lehetővé kell tenni a források a rendszeren belüli átadását. Nincs „mindent egy kaptafára” képlet az ésszerű alkalmazkodásra, mivel az ugyanolyan fogyatékosággal rendelkező tanulóknak eltérő alkalmazkodásra lehet szükségük. Az alkalmazkodás magában foglalja a következőket: osztály helyének megváltoztatása; osztályon belüli kommunikáció különböző formáinak biztosítása; nagyobb méretben való nyomtatás, anyagok és/vagy tárgyak jelekkel való megjelenítése vagy kiadványok alternatív formában való biztosítása; jegyzetelő vagy nyelvi tolmács biztosítása a diákok számára és annak megengedése, hogy a diákok kiegészítő technológiát használjanak a tanulási és értékelési helyzetekben. Figyelembe kell venni a nem anyagi jellegű alkalmazkodás biztosítását, úgymint: több idő engedélyezése a diáknak, a háttérzaj csökkentése (érzékenység az érzékszervi túlterhelésre), alternatív értékelési módszerek alkalmazása a tananyag valamely elemének kicserélésére egy alternatívával. Annak biztosítása érdekében, hogy az ésszerű alkalmazkodás megfeleljen a követelményeknek, a diákok akaratának, preferenciáinak és választásainak, és hogy azt az intézményi szolgáltató meg tudja valósítani, megbeszéléseket kell folytatni az oktatási hatóságok és a szolgáltatók, az oktatási intézmények, a fogyatékosággal élő diákok és – a tanulók életkorától és képességétől függően – adott esetben a szülei, gondviselőik vagy más családtagjaik között. Az ésszerű alkalmazkodás biztosítását nem lehet a fogyatékoság orvosi diagnózisától függővé tenni, és annak helyett az oktatás társadalmi korlátainak értékelésén kell alapulnia.

31. Az ésszerű alkalmazkodás megtagadása hátrányos megkülönböztetésnek minősül, és az ésszerű alkalmazkodás biztosításának kötelezettsége azonnal és nem csupán progresszív megvalósítással alkalmazandó. A részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy független rendszerek működnek az alkalmazkodás megfelelőségének és hatékonyságának figyelemmel kísérésére és azok biztonságos, időbeli és hozzáférhető jogorvoslati mechanizmusokat biztosítanak, ha a fogyatékosággal élő diákok – és adott esetben azok családjai – úgy vélik, hogy azt nem biztosították számukra megfelelően vagy hogy hátrányos megkülönböztetést tapasztaltak. Nélkülözhetetlenek a hátrányos megkülönböztetés sértettjeinek az áldozattá válással szembeni megvédéséhez szükséges intézkedések a jogorvoslati eljárás során.

32. A 24. cikk (2) bekezdés (d) pont végrehajtásához a fogyatékosággal élő diákok számára jogot kell adni a számukra szükséges támogatásra, ami lehetővé teszi a hatékony oktatást és számukra azt, hogy másokkal azonos alapon kiaknázhassák a saját képességeiket. Az oktatási rendszerben levő szolgáltatások és létesítmények általános elérhetősége tekintetében a támogatásnak biztosítania kell, hogy a fogyatékosággal élő diákok képesek legyenek a képességeik lehető legnagyobb mértékben való kiaknázására, beleértve például a kellően képzett és támogatott oktatási személyzetet, iskolai tanácsadókat, pszichológusokat és más megfelelő egészségügyi és szociális szolgáltató szakembereket, valamint az ösztöndíjakhoz és pénzügyi erőforrásokhoz való hozzáférést.

33. A 24. cikk (2) bekezdés (e) pontjának megvalósításához megfelelő, folyamatos és személyre szabott támogatást kell közvetlenül nyújtani. A Bizottság hangsúlyozza annak szükségességét, hogy egyénre szabott oktatási terveket kell biztosítani, amelyek azonosítani tudják az egyes diákok által igényelt ésszerű alkalmazkodást és szükséges támogatást, beleértve a kiegészítő kompenzációs támogatásokat, a speciális tananyagokat alternatív/elérhető formátumokban, kommunikációs módokat és eszközöket, kommunikációs segédeszközöket és kiegészítő és információs technológiákat. A támogatás magában foglalhat képezett tanulást támogató asszisztentst is, megosztott vagy egyéni alapon a diákok igényeitől függően. Az egyénre szabott oktatási terveknek foglalkoznia kell azon tanulókkal által átélt átmenetekkel is, akik szegregált környezetből többségi intézménybe kerülnek át és akik az oktatás szintjei között lépnek át. Az ilyen tervek hatékonyságát kell rendszeresen ellenőrizni és értékelni kell az érintett tanuló közvetlen részvételével. A támogatás jellegét a diákkal – és adott esetben a szülőkkel, gondviselőkkel vagy más harmadik felekkel is – együttműködve kell meghatározni. Jogorvoslati mechanizmusoknak kell a tanuló rendelkezésére állnia, ha a támogatás nem elérhető vagy nem megfelelő.

34. Minden támogatási intézkedésnek összhangban kell lennie a befogadás céljával. Ennek megfelelően az intézkedéseket úgy kell megtervezni, hogy erősítsék a fogyatékosággal élő diákok

osztálytermi és iskolán kívüli tevékenységekben való részvételi lehetőségeit a társaikkal együtt, nem pedig úgy, hogy marginalizálják őket.

35. A 24. cikk (3) bekezdése tekintetében több állam nem tesz megfelelő intézkedéseket a fogyatékossgal élő személyek érdekében, különösen az autizmus spektrum zavarral élő, a kommunikációs nehézségekkel küzdő és az érzékszervi fogyatékossgal élő személyekért, hogy azok megszerezzék azokat az életviteli, nyelvi és a szociális készségeket, amelyek alapvetőek az oktatásban és a saját közösségeikben való részvételhez:

(a) a vak és gyengénlátó diákoknak lehetőséget kell adni, hogy megtanulják a Braille-írást, az alternatív szövegekönyveket, augmentatív és alternatív kommunikációs módszereket, eszközöket és formátumokat, valamint orientációs és mobilitás készségeket. Támogatni kell a befektetést a megfelelő technológiába és alternatív kommunikációs rendszerekbe a tanulás megkönnyítése érdekében. A társak támogatását és mentori rendszereket kell bevezetni és ösztönözni;

(b) A siket és hallássérült diákoknak lehetőséget kell adni, hogy megtanulják a jelnyelvet, és intézkedéseket kell tenni a hallássérült közösség nyelvi identitásának elismerésére és támogatására. A Bizottság felhívja az Egyezményben részes államok figyelmét az oktatásban levő hátrányos megkülönböztetés elleni egyezményre, amely létrehozza a gyerekek azon jogát, hogy a saját nyelvükön tanulhassanak, és emlékezteti a részes államokat arra, hogy – a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény 30. cikke (4) bekezdésének megfelelően – a fogyatékossgal élő személyek jogosultak – másokkal egyenlő alapon – az egyedi kulturális és nyelvi identitásuk elismerésére és támogatására, beleértve a jelbeszéd és a siket kultúrát. Ezen túlmenően a hallássérült diákok számára is hozzáférést kell biztosítani a minőségi logopédiai szolgáltatáshoz, az indukciós huroktechnológiához és a feliratozáshoz;

(c) A vak, siket vagy siketvak diákok számára az egyén számára legmegfelelőbb nyelveken, módszerekkel és kommunikációs eszközökkel kell az oktatást biztosítani olyan környezetben, amely maximalizálja a személyes, oktatási és szociális fejlesztést a hivatalos iskolai oktatáson belül és kívül egyaránt. A Bizottság hangsúlyozza, hogy az ilyen befogadó környezet létezéséhez a részes államoknak biztosítaniuk kell a szükséges támogatást, beleértve az erőforrásokat, a kiegészítő technológiákat és az orientációs és mobilitási készségeket;

(d) A kommunikációs fogyatékossgal élő tanulók számára lehetőséget kell biztosítani, hogy kifejezzék magukat, és alternatív vagy augmentatív kommunikáció használatával tanuljanak. Ez magában foglalhatja a jelnyelvet, alacsony vagy magas technológiai kommunikációs segédeszközök (például beszéd kimenettel rendelkező tabletek), hang kimenettel rendelkező kommunikációs segédeszközök vagy kommunikációs könyvek biztosítását. A részes államoknak be kell fektetniük a szakértelem, a technológia és a szolgáltatások fejlesztésébe, hogy elősegítsék a tanulást megkönnyítő megfelelő technológiát és alternatív kommunikációs rendszereket;

(e) A szociális kommunikációs nehézségekkel élő tanulókat támogatni kell a tantermi munkaszervezés módosításával, beleértve a párban végzett munkát, a társakon keresztül végzett korrepetálást, a tanárhoz közel való ültetést és strukturált és kiszámítható környezet kialakítását;

(f) Az értelmi fogyatékossgal élő tanulók számára konkrét, megfigyelhető/vizuális és könnyen olvasható tanítási és tanulási anyagokat kell biztosítani biztonságos, csendes és strukturált tanulási környezetben, azon képességeik megcélzásával, amelyek a legjobban készítik fel a hallgatókat az önálló életre és szakmára. A részes államoknak be kell fektetniük a befogadó interaktív tantermekbe, ahol kihasználják az alternatív oktatási stratégiákat és értékelési módszereket.

36. A 24. cikk (4) bekezdésének megvalósításához a részes államok kötelesek megfelelő intézkedéseket tenni olyan adminisztratív, oktatási és nem-oktatási személyzet foglalkoztatására, aki rendelkezik a befogadó környezetekben való hatékony munkavégzés készségével, képzettek a jelbeszédben és/vagy Braille-írásban, és rendelkeznek orientációs és mobilitás készségekkel. A megfelelő számú képzett és elkötelezett iskolai személyzet alapvető fontosságú a befogadó oktatás bevezetéséhez és fenntarthatóságához. A megértés és a kapacitás hiánya jelentős akadályt képez a befogadás előtt. A részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy minden tanár kapjon képzést a befogadó oktatásról és hogy az ilyen képzés a fogyatékossgal emberi jogi modelljén alapuljon.

37. A részes államoknak be kell fektetniük a fogyatékossgal élő tanárok felvételébe és folyamatos képzésébe, és támogatniuk kell azt. Ez magában foglalja minden olyan jogi vagy politikai akadály megszüntetését, ami azt követeli meg a jelöltektől, hogy különleges orvosi alkalmassági feltételeknek feleljenek meg, emellett ésszerű alkalmazkodást biztosít a tanárként való részvételükhöz. A jelenlétük támogatja a fogyatékossgal élők egyenlő jogainak előmozdítását a tanári pályára lépésben, egyedi

szakértelmet és készségeket biztosít a tanulási környezetekben, hozzájárul a határok ledöntéséhez és fontos példaképként szolgál.

38. A 24. cikk (5) bekezdésének érvényre juttatásához a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogyatékosokkal élők hátrányos megkülönböztetés nélkül és másokkal azonos alapon legyenek képesek hozzáférni az általános felsőfokú oktatáshoz, a szakképzéshez, a felnőttoktatáshoz és élethosszig tartó tanuláshoz. Azonosítani kell és meg kell szüntetni az ezeken a szinteken az oktatás előtt álló magatartási, fizikai, nyelvi, kommunikációs, pénzügyi, jogi és egyéb akadályokat az egyenlő hozzáférés biztosítása érdekében. Ésszerű alkalmazkodást kell biztosítani annak érdekében, hogy a fogyatékosokkal élők személyek nem szembesüljenek hátrányos megkülönböztetéssel. A részes államoknak fontolóra kell venniük pozitív támogatási intézkedések megtételét a felsőfokú oktatásban a fogyatékos tanulók javára.

III. A részes államok kötelezettségei

39. A részes államoknak tiszteletben kell tartaniuk, meg kell védeniük és teljesíteniük kell a befogadó oktatáshoz való jog alapvető jellemzőit: elérhetőség, hozzáférhetőség, elfogadhatóság és alkalmazkodóképesség. A tiszteletben tartás kötelezettsége megköveteli az olyan intézkedések elkerülését, amelyek akadályozzák a jog kiélvezését, például az olyan jogszabályokat, amelyek bizonyos fogyatékos gyermekeket kizárják az oktatásból vagy megtagadják az ésszerű alkalmazkodáshoz való hozzáférhetőséget. A megvédési kötelezettség olyan intézkedések megtételét igényli, amelyek megakadályozzák, hogy harmadik felek megzavarják a jog gyakorlását, például amikor a szülők megtagadják a fogyatékosokkal élő lányok iskolába küldését, vagy amikor a magán intézmények nem hajlandók felvenni fogyatékosokkal élőket a fogyatékoságuk miatt. A teljesítés kötelezettsége olyan intézkedéseket követel meg, amely lehetővé teszi a fogyatékosokkal élők számára és segítik őket abban, hogy kiaknázzák az oktatáshoz való jogot, például annak biztosításával, hogy az oktatási intézmények elérhetőek legyenek és hogy az oktatási rendszereket az erőforrások és szolgáltatások révén megfelelően ehhez igazítják.

40. A 4. cikk (2) bekezdés megköveteli, hogy a részes államok a rendelkezésre álló erőforrások legjobb kihasználásával intézkedéseket tegyenek a gazdasági, szociális és kulturális jogok érdekében és, ahol szükséges, nemzetközi együttműködés keretében azzal a céllal, hogy fokozatosan megvalósítsák a jogok teljes érvényesülését. A fokozatos megvalósítás azt jelenti, hogy a részes államoknak konkrét és folyamatos kötelezettségük van arra, hogy a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban haladjanak előre a 24. cikk teljes megvalósítása felé.¹² Ez nem egyeztethető össze kétféle oktatás rendszer fenntartásával: egy többségi oktatás és egy gyógypedagógiai/szegregált oktatás rendszer fenntartásával. A fokozatos megvalósítása az Egyezmény azon átfogó célkitűzésével együtt kell értelmezni, miszerint egyértelmű kötelezettségeket kell kidolgozni a részes államok számára a kérdéses jogok teljes megvalósítása tekintetében. Hasonlóképpen: a részes államokat arra ösztönzik, hogy határozzák meg újra az oktatásra szánt költségvetési előirányzatokat, beleértve azt is, hogy a költségvetés egy részét átvizsgálják a befogadó oktatás fejlesztésére. E tekintetben semmilyen szándékos visszalépést jelentő intézkedés nem irányulhat aránytalan mértékben a fogyatékos tanulók ellen az oktatás egyetlen szintjén sem.¹³ Ezek csak olyan ideiglenes intézkedések lehetnek, amelyek egy válság idejére korlátozódnak, szükségesek és arányosak, nem jelentenek hátrányos megkülönböztetést és minden lehetséges eszközt tartalmaznak az egyenlőtlenségek mérséklésére.¹⁴

41. A fokozatos megvalósítás nem érinti azokat a kötelezettségeket, amelyeket azonnal teljesíteni kell. Ahogy a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság a részes államok kötelezettségeinek jellegéről szóló 3. sz. általános kommentárában (1990) kijelentette, a részes államoknak van egy minimális alapkötelezettsége az oktatáshoz való jog minden egyes szempontjának legalább alapvetően elengedhetetlen szinten való biztosítására.¹⁵ Ezért a részes államoknak azonnali hatállyal érvényesíteniük kell a következő alapvető jogokat:

(a) A hátrányos megkülönböztetés tilalma az oktatás minden szempontjából, beleértve a hátrányos megkülönböztetés minden nemzetközileg tiltott alapját. A részes államoknak biztosítaniuk kell,

¹² Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság, 3. sz. általános észrevétel (1990) a részes államok kötelezettségeinek jellegéről, 9. bek.

¹³ Ugyanott.

¹⁴ A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság elnökének 2012. május 16-i levele a gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya részes államainak.

¹⁵ Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogi Bizottság, 3. számú általános észrevétel.

hogy a fogyatékos személyeket nem zárják ki az oktatásból, és meg kell szüntetniük a strukturális hátrányokat, hogy megvalósítsák a hatékony részvételt és az egyenlőséget minden fogyatékossgal élő személy számára. Sürgősen intézkedéseket kell tenniük a hátrányos megkülönböztetés minden jogi, adminisztratív és egyéb formájának megszüntetésére, ami hátráltatja a befogadó oktatáshoz való hozzáférés jogát. A pozitív támogatási intézkedések elfogadása nem jelenti a megkülönböztetésmentességhez való jog megsértését az oktatás tekintetében mindaddig, amíg az ilyen intézkedések nem vezetnek egyenlőtlen vagy külön előírások fenntartásához a különféle csoportok esetében;

(b) Ésszerű alkalmazkodás a fogyatékossgal élő személyek oktatásból való kirekesztésének megszüntetésének biztosítására. Az ésszerű alkalmazkodás biztosításának hiánya a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetésnek minősül;

(c) Kötelező, ingyenes alapfokú oktatás biztosítása mindenki számára. A részes államoknak az inklúzió alapján megfelelő intézkedéseket kell tenniük e jog biztosítása érdekében, a fogyatékossgal élő minden gyermeknek és fiatalnak. A Bizottság sürgeti a részes államokat, hogy biztosítsák minden gyermek és fiatal számára a minőségi oktatáshoz való hozzájutást és annak elvégzését, legalább 12 éves, ingyenes, közfinanszírozású, befogadó, méltányos, minőségi alap- és középfokú oktatási formában, amely legalább kilenc évig kötelező, illetve biztosítani kell a minőségi oktatáshoz való hozzájutást az iskolába nem járó gyermekek és fiatalok számára, különféle módzatokban, ahogy azt az Oktatás 2030 cselekvési keret felvázolja.

42. A részes államoknak nemzeti oktatási stratégiát kell elfogadniuk és végrehajtaniuk, amely magában foglalja az oktatás biztosítását a tanulók számára minden szinten, a befogadás és az esélyegyenlőség alapján. A 24. cikk (1) bekezdésben meghatározott oktatási célok azonos kötelezettségeket rónak a részes államokra, és ezért azokat a összehasonlítható alapon kell vizsgálni a közvetlenség vonatkozásában.

43. A nemzetközi együttműködés tekintetében, és összhangban a 4. fenntartható fejlődési céllal és az Oktatás 2030 cselekvési kerettel, minden két- és többoldalú együttműködésnek arra kell irányulnia, hogy előmozdítsa az inkluzív és méltányos minőségi oktatást és elősegítsék az élethosszig tartó tanulási lehetőségeket mindenki számára, beleértve a képességek kiépítését, az információmegosztást és a legjobb gyakorlatok cseréjét, a kutatási, műszaki és gazdasági segítségnyújtást és hozzáférést a hozzáférhető és segítő technológiákhoz. Az oktatással kapcsolatban összegyűjtött minden adatot és minden nemzetközi közreműködést értékesítés nélkül részletezni kell. A 4. cél megvalósítására szolgáló, a befogadó oktatásra vonatkozó nemzetközi koordinációs mechanizmus és a bizonyítékgyűjtés hozzá fog járulni egy jobb politikai párbeszédhez és a fejlődés ellenőrzéséhez.

IV. Kapcsolódás az Egyezmény egyéb rendelkezéseivel

44. A részes államoknak el kell ismernie az összes emberi jog oszthatatlanságát és kölcsönös függőségét. Az oktatás más jogok teljes és hatékony megvalósításának szerves részét képezi.¹⁶ Ezzel szemben a befogadó oktatáshoz való jog csak akkor valósítható meg, ha bizonyos egyéb jogokat érvényesítenek. Ezen túlmenően, a befogadó oktatáshoz való jogot az egész társadalomban létrehozott befogadó környezetnek kell alátámasztania. Ez megköveteli a fogyatékossgal élő személyek jogi modelljének elfogadását, amely elismeri a kötelezettséget azon társadalmi korlátok megszüntetésére, amelyek a fogyatékossgal élő személyek kirekesztése és marginalizálására szolgálnak; emellett intézkedéseket kell elfogadniuk az alább körülírt jogok érvényesítésének biztosítása érdekében.

45. Az 5. cikk előírja az egyenlő védelmet minden személy számára a törvény előtt és alapján. A részes államoknak meg kell tiltaniuk a fogyatékossgal élő személyek számára mindenféle hátrányos megkülönböztetést és a fogyatékossgal élő személyek számára hatékony és egyenlő védelmet kell biztosítaniuk mindenféle hátrányos megkülönböztetéssel szemben. A rendszerszintű és strukturális diszkrimináció kezelésére, és a „törvény előtti egyenlőség” biztosítása érdekében a részes államoknak pozitív megerősítő intézkedéseket kell tenniük, mint például: a többségi oktatás előtt álló építészeti, kommunikatív vagy egyéb akadályok elhárítása.

46. A 6. cikk elismeri, hogy a fogyatékos nők és lányok többszörös hátrányos megkülönböztetésnek vannak kitéve, és hogy a részes államoknak intézkedéseket kell hozniuk az ő jogaik egyenlő élvezetéhez.

¹⁶ Ugyanott. 11. számú általános megjegyzés (1999) az alapfokú oktatást érintő cselekvési tervekről, 13. számú általános megjegyzés.

Az interszekcionális hátrányos megkülönböztetés és kirekesztés jelentős akadályt jelentenek a fogyatékossgal élő nők és lányok oktatáshoz való jogának érvényesítése előtt. A részes államoknak azonosítaniuk kell és meg kell szüntetniük az ilyen akadályokat, beleértve a nemi alapú erőszakot és a nők és lányok oktatásra helyezett érték hiányát, és konkrét intézkedéseket köteles tenni annak biztosítására, hogy az oktatáshoz való jogot ne akadályozza a nemek közötti és/vagy a fogyatékossgal, megbélyegzésen vagy előítéleten alapuló hátrányos megkülönböztetés. Ki kell szűrni a tankönyvekből és a tantervekből a káros nemi vagy fogyatékossgal alapuló sztereotípiákat. Az oktatás létfontosságú szerepet játszik a nemekkel kapcsolatos, a patriarchális és paternalista társadalmi kereteket állandósító hagyományos fogalmakkal szembeni küzdelemben.¹⁷ A részes államoknak hozzáférést kell biztosítani az oktatási és rehabilitációs szolgáltatásokhoz és a fogyatékossgal élő nőket és lányokat bent kell tartani az ilyen szolgáltatásokban, amelyek eszközt jelentenek a fejlődésükhöz, megerősítésükhöz és fokozottabb bevonásukhoz.

47. A 7. cikk megerősíti, hogy a fogyatékossgal élő gyermekeket érintő minden fellépésben elsősorban a gyermek mindenképp felett álló érdekét kell figyelembe venni. A „mindenképp felett álló érdek” fogalom célja annak biztosítása, hogy a gyermek teljes körűen és hatékonyan élvezhessen minden emberi jogot, továbbá a gyermek holisztikus fejlődésének biztosítása.¹⁸ A fogyatékossgal élő gyermek mindenképp felett álló érdeke minden meghatározásának figyelembe kell venni a gyermek saját nézeteit és egyéni identitását, a család megtartását, a gyermek gondozását, védelmét és biztonságát, bármilyen különleges sérülékenységet és a gyermek egészséghez és oktatáshoz való jogát. A gyermek jogairól szóló egyezmény megerősíti, hogy a gyermek mindenképp felett álló érdekének kell lennie annak az alapnak, amely alapján az oktatási politikákat és rendelkezéseket meghatározzák. A 7. cikk (3) bekezdés továbbá megerősíti, hogy a fogyatékossgal élő gyermeknek joga van arra, hogy kifejtse a véleményüket és hogy az őket érintő minden ügyben a véleményüket kellő súllyal kell figyelembe venni, figyelemmel az életkorukra és az érettségükre és a többi gyerekkel egyenlő alapon, és hogy a fogyatékossgal élő gyermeknek és az életkoruknak megfelelő segítséget kell nekik nyújtani. A gyermekek jogát az oktatásban való részvételre egyenlően kell garantálni a fogyatékossgal élő gyermekek számára is a saját tanulási és egyéniesített oktatási tervükben, az iskolai pedagógiában, az iskolai tanácsokon keresztül, az iskolai politikák és rendszerek kidolgozásában, továbbá a szélesebb értelemben vett oktatási politika kifejlesztésében.¹⁹

48. A 8. cikk intézkedéseket kíván meg a tudatosság növelése és a fogyatékos személyekhez kapcsolódó sztereotípiák, előítételek és káros gyakorlatok megkérdőjelezése érdekében, különös tekintettel a fogyatékos nőket és lányokat, az értelmi fogyatékos személyeket és intenzív támogatási igényű személyeket érintő gyakorlatokra. A sztereotípiák, előítételek és káros gyakorlatok olyan akadályokat képeznek, amelyek hátráltatják az oktatási rendszerhez való hozzáférést és az oktatási rendszeren belüli hatékony tanulást. A Bizottság észrevételezi azt az egyes szülők által folytatott gyakorlatot, miszerint a fogyatékos gyermeküket kiveszik a befogadó iskolákból tudatosság és a fogyatékossgal jellegének megértése nélkül. A részes államoknak intézkedéseket kell hozniuk, hogy felépítsék a sokszínűség, a részvétel és a közösségi életbe való befogadás kultúráját, és hogy a befogadó oktatást a minőségi oktatás minden (fogyatékos vagy nem fogyatékos) diák, szülő, tanár és iskola igazgatás, valamint a közösség és a társadalom számára való biztosításának eszközeként emeljék ki. A részes államoknak biztosítani kell, hogy mechanizmusok álljanak rendelkezésre a fogyatékos személyek jogait tiszteletben tartó magatartás erősítésére az oktatási rendszer minden szintjén és a szülők és a szélesebb nyilvánosság körében. A civil társadalmat, és különösen a fogyatékossgal élőket képviselő szervezeteket, be kell vonni minden tudatosságot növelő tevékenységbe.

49. A 9. és 24. cikkek szorosan kapcsolódnak egymáshoz. A hozzáférhetőség a fogyatékossgal élő személyek társadalomban való teljes és egyenlő részvételének előfeltétele. A fogyatékossgal élő személyek nem élvezhetik hatékonyan a befogadó oktatáshoz való jogukat a hozzáférhető épített környezet nélkül, beleértve az iskolákat és minden egyéb oktatási helyet, továbbá megközelíthető tömegközlekedés, szolgáltatások és információs és kommunikációs technológiák nélkül. A tanítási módszereknek és eszközöknek hozzáférhetőnek kell lenniük, és a tanítást hozzáférhető környezetben kell végezni. Az egész környezetet, amelyben a fogyatékossgal élő diákok tanulnak, úgy kell megtervezni, hogy elősegítse a befogadást. Emellett a befogadó oktatás hatékony eszköz a hozzáférhetőség és az egyetemes tervezés előmozdítására.

¹⁷ A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés felszámolásával foglalkozó bizottság: koncepció a lányok/nők oktatáshoz való jogáról szóló általános ajánlás tervezetéhez (2014).

¹⁸ A gyermekek jogaival foglalkozó bizottság: 14. számú általános észrevétel (2013) a gyermek ahhoz való jogáról, hogy a mindenképp felett álló érdekeiket elsődleges szempontként vegyék figyelembe.

¹⁹ Ugyanott. 12. számú általános megjegyzés (2009) a gyermek azon jogáról, hogy meghallgassák.

50. A Bizottság felhívja a részes államok figyelmét az 1. számú általános észrevételére (2014) a törvény előtti egyenlőségről, és hangsúlyozza, hogy a befogadó oktatás lehetőséget ad a fogyatékossgal élő diákoknak, különösen a pszichoszociális vagy szellemi fogyatékossgal élőknek, hogy kifejezzék az akaratukat és a preferenciáikat. A részes államoknak biztosítani kell, hogy a befogadó oktatás támogassa a fogyatékossgal élő tanulókat a cselekvőképességük gyakorlását érintő magabiztoságuk kiépítésében, megadja a szükséges támogatást minden oktatási szinten, beleértve a jövőbeli támogatási igények csökkentését, ha úgy kívánják.

51. A fogyatékossgal élő személyeket, különösen a fogyatékos nőket és lányokat, aránytalanul érintheti az erőszak és a bántalmazás, beleértve az oktatási személyzet által alkalmazott fizikai és megalázó büntetéseket, például a korlátozások alkalmazását és az elkülönítést, valamint a mások általi megfélemlítést útban az iskolába és az iskolában. A 16. cikk (2) bekezdésének érvényre juttatása érdekében a részes államok kötelesek megfelelő intézkedéseket tenni a fogyatékossgal élő személyek mindenfajta kizsákmányolással, erőszakkal és zaklatással szembeni megvédésére és ezek megakadályozására, beleértve a szexuális erőszakot. Az ilyen intézkedéseknek érzékenynek kell lennie az életkorra, a nemre és a fogyatékossgal. A Bizottság erősen támogatja a Gyermekjogi Bizottság, az Emberi Jogi Bizottság és a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottság azon ajánlásait, hogy a részes államok tiltsák be a testi fenytés és a kegyetlen, embertelen és megalázó bánásmód minden formáját minden intézményben, köztük az iskolákban, és biztosítsanak hatékony szankciókat az erőszakot elkövetőkkel szemben.²⁰ Arra bátorítja az iskolákat és más oktatási központok, hogy vonják be a diákokat, köztük a fogyatékossgal élő diákokat, a politikák kifejlesztésébe, beleértve a hozzáférhető védelmi mechanizmusokat a fegyelmi intézkedések érdekében és a megfélemlítés ellen, beleértve az online zaklatást, amit egyre inkább elismernek a diákok, különösen a gyermekek életének egyre jelentősebb jellemzőjeként.

52. A befogadó oktatás megköveteli a fogyatékossgal élő személyek azon jogát, hogy a közösségben éljenek és élvezzék a közösségbe való befogadást és az abban való részvételt (19. cikk). Megköveteli ezen felül a fogyatékossgal élő személyek családi élethez való egyenlő jogának elismerését, vagy ennek hiányában az alternatív ellátáshoz való jogát a közösségi környezetben (23. cikk). A részes állam által gondozott, például árvaházakban vagy gondozóotthonokban élő gyermekek számára biztosítani kell a befogadó oktatáshoz való jogot és azt a jogot, hogy fellebbezhessenek a részes állam azon határozata ellen, amely megtagadja tőlük a befogadó oktatáshoz való jogot. Túl sok fogyatékossgal élő személy él hosszú távú intézményi ellátásban anélkül, hogy hozzáférne a közösségi alapú szolgáltatásokhoz, beleértve az oktatást, többek között a családi élethez, a közösségi élethez, az egyesülési szabadsághoz, az erőszakkal szembeni védelemhez és az igazságszolgáltatáshoz való hozzáféréshez fűződő jogukkal összhangban. A befogadó oktatás helyi közösségbe való bevezetésének párhuzamosan kell történnie a stratégiai elkötelezettséggel amellet, hogy véget vetnek a fogyatékossgal élő személyek intézményekben való elhelyezése gyakorlatának (lásd a lenti 66. bekezdést). A részes államoknak figyelembe kell venniük, hogy a befogadó oktatáshoz való jog gyakorlása szerepet játszik minden fogyatékossgal élő személy erősségeinek, képességeinek és kompetenciáinak kiépítésében, hogy élvezhessék a helyi közösségeiket, azok a hasznukra legyenek és hozzájárulnak azokhoz.

53. A befogadó oktatás ténylegesen megvalósításához a fogyatékossgal élők számára biztosítani kell az önálló személyes mobilitást (20. cikk). Ahol szállítás nem áll rendelkezésre és ahol nincs személyi asszisztens, aki segítséget nyújt az oktatási intézményekbe való eljutásban, a fogyatékossgal élők, különösen a vak és a látássérült személyek, számára megfelelő képzést kell nyújtani a mobilitási készségek tekintetében a függetlenségük előmozdítására. A részes államok kötelesek a fogyatékossgal élő személyek számára biztosítani a mobilitási segédeszközök és készülékek megfizethető áron való beszerzésének lehetőségét.

54. A fogyatékossgal élő személyek azon jogának biztosítása, hogy megkülönböztetésmentesen élvezzék a lehető legmagasabb színvonalú egészségét (25. cikk), szerves része annak a lehetőségnek, hogy teljes mértékben kihasználhassák az oktatás előnyeit. Az oktatási környezetekben való részvételre és a hatékonyan tanulásra való képesség súlyosan sérül, ha nem lehet hozzáférni az egészségügyi vagy a megfelelő kezelésekhez és gondozáshoz. A részes államoknak a nemeknek megfelelő egészségügyi, higiéniai és táplálkozási programokat kell kidolgozniuk, amiket integrálnak az oktatási szolgáltatásokba, és lehetővé teszik az összes egészségügyi igénye folyamatos figyelemmel kísérését. Az ilyen programokat az egyetemes tervezés és a hozzáférhetőség elvei alapján kell kidolgozni, biztosítaniuk kell a

²⁰ Ugyanott. 8. számú általános észrevétel (2006) a gyermek testi fenytéssel és más kegyetlen vagy megalázó büntetési formákkal szembeni védelméhez fűződő jogáról.

rendszeres iskolai nővér látogatásokat és egészségügyi szűrővizsgálatokat, és közösségi partnerségeket kell kiépíteniük. A fogyatékossgal élők számára másokkal azonos alapon kell biztosítani az életkornak megfelelő, átfogó és befogadó szexualitás oktatást hozzáférhető formátumban, ami tudományos bizonyítékokon és emberi jogok követelményeken alapul.

55. A részes államoknak hatékony intézkedéseket kell tenniük a rehabilitációs és rehabilitációs szolgáltatások biztosításáért az oktatási rendszeren belül, beleértve az egészségügyi, foglalkozási, fizikai, szociális, tanácsadási és egyéb szolgáltatásokat (26. cikk). Az ilyen szolgáltatásokat a lehető legkorábbi szakaszban meg kell kezdeni, azoknak a diák erősségeinek multidiszciplináris vizsgálatán kell alapulnia és támogatnia kell a legnagyobb függetlenséget, autonómiát, a méltóság tiszteletben tartását, a teljes fizikai, mentális, társadalmi és szakmai képességet és befogadást és részvételt az élet minden területén. A Bizottság hangsúlyozza a közösségi alapú rehabilitáció fejlesztése támogatásának jelentőségét, ami a korai azonosítással foglalkozik és ösztönzi a társak általi támogatást.

56. A minőségi befogadó oktatásnak a fogyatékossgal élő személyeket fel kell készítenie a munkában töltött életre a nyílt munkaerő-piacon és a nyitott, befogadó és hozzáférhető munkahelyi környezetben való részvételhez szükséges tudás, készségek és magabiztosság megszerzésén keresztül (27. cikk).

57. A politikai és a közéletben való teljes részvételt a befogadó oktatáshoz való jog érvényesítésén keresztül kell fokozni. Minden diák tantervének tartalmaznia kell a állampolgárság témáját és az önérvényesítési és önképviseleti készségeket a politikai és társadalmi folyamatokban való részvétel alapköveként. A közügyek magukban foglalják a diákszervezetek (pl. diákszövetségek) létrehozását és az azokban való részvételt, és a részes államoknak támogatniuk kell egy olyan környezetet létrehozását, amelyben a fogyatékossgal élő személyek létrehozhatnak ilyen diákszervezeteket, azokba beléphetnek és azokban hatékonyan és teljes mértékben részt vehetnek az általuk választott kommunikációs formák és nyelv útján (29. cikk).

58. A részes államoknak meg kell szüntetniük a korlátokat és elő kell segíteniük a befogadó lehetőségek hozzáférhetőségét, hogy a fogyatékossgal élő személyek másokkal azonos alapon részt vehessenek a játékban, szabadidőben és sportban az iskolai rendszerben és a tanórán kívüli tevékenységek során, beleértve az egyéb oktatási környezeteket (30. cikk).²¹ Megfelelő intézkedéseket kell tenni az oktatási környezetben annak érdekében, hogy lehetőségeket biztosítsanak a fogyatékossgal élők számára, hogy hozzáférjenek a kulturális élethez és hogy fejlesszék a kreatív, művészi és szellemi potenciáljukat, nemcsak a saját javukra, hanem a társadalom gazdagodása érdekében is. Az ilyen intézkedéseknek biztosítaniuk kell, hogy elismerjék a fogyatékossgal élő személyek különleges kulturális és nyelvi azonosságát, beleértve a jelbeszédet és a siket kultúrát.

V. Nemzeti szintű végrehajtás

59. A Bizottság számos kihívást azonosított, amikkel a részes államoknak a 24. cikk végrehajtása során szembe kell néznie. A minden fogyatékos személy számára befogadó oktatási rendszer megvalósításához és fenntartásához az alábbi intézkedésekkel kell a nemzeti szinten foglalkozni.

60. A oktatási minisztérium feladatának kell lenni, hogy biztosítsa az oktatást a fogyatékossgal élő személyek számára, valamint a többi személy számára az oktatás minden szintjén. Számos országban a fogyatékos személyek oktatása jelenleg a népjóléti vagy az egészségügyi minisztériumok perifériáján helyezkedik el, ami többek között a következőket eredményezte: a többségi jogalkotásból, politikákból, tervezésből és oktatási erőforrásokból való kirekesztés, alacsonyabb egy főre jutó beruházás a fogyatékos személyek oktatásába, a befogadó oktatást támogató átfogó és koherens struktúrákat hiánya, integrált adatgyűjtés hiánya a beiratkozás, megtartás és megvalósítás során, valamint a befogadó tanárképzés kialakításának hiánya. A részes államoknak sürgősen intézkedéseket kell tenniük, hogy a fogyatékos tanulók tanítását az oktatási minisztérium hatáskörébe helyezték.

61. A részes államoknak átfogó és minisztériumok közötti kötelezettségvállalást kell biztosítaniuk a befogadó oktatás iránt az egész kormányzatban. A befogadó oktatás nem valósítható meg elszigetelt oktatási minisztériumok útján. Az Egyezmény érdemi cikkeivel foglalkozó minden érintett minisztériumnak és felelős bizottságnak el kell köteleződnie a befogadó oktatási rendszer iránt és a felfogását a befogadó oktatási rendszer vonatkozásaihoz kell igazítani annak érdekében, hogy

²¹ Ugyanott. 17. számú általános észrevétel (2013) a gyermek jogáról a pihenéshez, szabadidőhöz, játékhoz, kulturális élethez és a művészetekhez.

megvalósítsák az integrált megközelítést és együtt dolgozzanak közös menetrend felé. Minden érintett minisztériumnál elszámolási intézkedéseket kell bevezetni az ilyen kötelezettségvállalások fenntartása érdekében. Partnerségeket kell létrehozni a szolgáltatókkal, a fogyatékossgal élők képviselő szervezetekkel, a médiával, a civil szervezetekkel, helyi hatóságokkal, diákszövetségekkel és -szervezetekkel, egyetemekkel és tanárképző főiskolákkal.

62. A részes államoknak minden szinten végre kell hajtaniuk vagy meg kell alkotniuk a fogyatékossgal emberi jogi modelljén alapuló olyan jogszabályokat, amelyek teljes mértékben megfelelnek a 24. cikknek. A Bizottság emlékeztet arra, hogy 4. cikk (5) bekezdése előírja a szövetségi államok számára, hogy a 24. cikket – korlátozás vagy kivételek nélkül – részes állam minden részében vezessék be.

63. Be kell vezetni a befogadó oktatás átfogó és összehangolt jogszabályi és politikai keretét, a végrehajtásra és a jogsértések szankcionálására vonatkozó világos és megfelelő időkerettel együtt. Az ilyen keretnek kezelnie kell a rugalmasság, a sokszínűség és az egyenlőség kérdését minden oktatási intézményben és minden tanuló érdekében, és azonosítania kell a felelőségeket a kormányzat minden szintjén. A legfontosabb elemek a következők:

- (a) Megfelelés a nemzetközi emberi jogi előírásoknak;
- (b) A befogadás és az összes oktatási szinten elérni kívánt konkrét célok egyértelmű meghatározása. A befogadás elveit és gyakorlatait a reform szerves részeként kell figyelembe venni, és nem egyszerűen mint egy kiegészítő programot;
- (c) A befogadó oktatáshoz való alanyi jog a jogalkotási keret egyik legfontosabb eleme. hatályon kívül kell helyezni például az olyan rendelkezéseket, amelyek a diákok bizonyos kategóriáit „taníthatatlan”-ként határozzák meg;
- (d) Ugyanazok jog biztosítása a fogyatékos és nem fogyatékos diákok számára a befogadó tanulási lehetőségekhez való hozzáférésre az általános oktatási rendszerben és – az egyes tanulók tekintetében – a szükséges támogató szolgáltatásokhoz minden szinten;
- (e) Annak megkövetelése, hogy minden új iskolát úgy tervezzenek és építsenek meg, hogy követik az egyetemes tervezést a megközelíthetőségi szabványokon keresztül, valamint határidő előírása a meglévő iskoláknak a Bizottság 2. számú általános észrevételében leírtakhoz való hozzáigazítására. Ösztönözní; kell a közbeszerzés alkalmazását ennek az elemnek a végrehajtására;
- (f) Átfogó minőségi szabványok bevezetése a befogadás oktatásra és a fogyatékosokat befogadó monitoring mechanizmusok bevezetése a bevezetés folyamatának nyomon követésére minden szinten, valamint annak biztosítása, hogy a politikákat és a programokat végrehajtják és a szükséges beruházásokkal támogatják;
- (g) Hozzáférhető ellenőrzési mechanizmusok bevezetése a politikák végrehajtásának és a szükséges beruházásoknak a biztosítására;
- (h) Az ésszerű alkalmazkodásra való igény elismerése a befogadás támogatására az emberi jogi normák alapján, nem pedig az erőforrások hatékony kihasználása alapján, valamint az ésszerű alkalmazkodás biztosításának elmaradása miatti szankciók alkalmazása;
- (i) Annak egyértelmű kinyilatkoztatása a jogalkotás minden olyan területén, amely hatással van a befogadó oktatásra, hogy a befogadás a konkrét cél;
- (j) Egységes keret a fogyatékossgal élők korai azonosítására, értékelésére és támogatására, hogy képesek legyenek kivirulni a befogadó tanulási környezetekben;
- (k) Kötelezettség előírása a helyi hatóságok számára, hogy hozzáférhető kommunikációs formátumokat, módszereket és eszközöket tervezzenek és biztosítsanak minden tanuló számára, beleértve a fogyatékossgal élők, a befogadó intézményekben és osztályokban, beleértve azt is, hogy legmegfelelőbb nyelveken;
- (l) A jogalkotásnak garantálnia kell minden személy számára, beleértve a fogyatékossgal élők gyermekeit, a jogot, hogy meghallgassák őket és hogy figyelembe vegyék a véleményüket az oktatási rendszeren belül, többek között iskolai tanácsokon, irányító testületeken, helyi és nemzeti kormányokon, továbbá olyan mechanizmusokon keresztül, amelyek révén megtámadhatják és megfellebbezhetik az oktatást érintő határozatokat;
- (m) Partnerségek és koordináció létrehozása minden érdekelt féllel, beleértve a fogyatékossgal élők képviselői szervezetein keresztül, és a különböző ügynökségekkel,

fejlesztési szervezetekkel, civil szervezetekkel és a szülőkkel vagy gondviselőkkel.

64. A jogalkotást oktatási ágazati tervvel kell támogatni, amit a fogyatékossgal élő személyek, köztük a fogyatékos gyermekek, szervezeteivel egyeztetve kell kidolgozni, és annak részleteznie kell a befogadó oktatási rendszer bevezetésének folyamatát. Annak tartalmaznia kell egy időkeretet és mérhető célokat, beleértve a konzisztencia biztosításához szükséges intézkedéseket. A tervhez szükség van a befogadó oktatás aktuális összefüggéseinek átfogó elemzésére, ami a továbblépés alapjául szolgál, beleértve például a hatályos költségvetési előirányzatokra vonatkozó adatokat, az adatgyűjtési módszerek minőségét, az iskolán kívüli fogyatékossgal élő gyerekek száma, a kihívások és a korlátok, a hatályos törvények és politikák, a fogyatékossgal élő személyek, a családok és a részes állam főbb aggályai.

65. A részes államoknak független, hatékony, hozzáférhető, átlátható, biztonságos és végrehajtható panaszkezelési mechanizmusokat és jogorvoslatokat kell bevezetniük az oktatáshoz való jog megsértése esetére. A fogyatékossgal élő személyeknek hozzá kell férniük az igazságszolgáltatás rendszerekhez, amelyeknek meg kell érteniük, hogyan kezeljék a fogyatékossgal élő személyeket, és amelyek képesek foglalkozni a fogyatékossgal alapuló igényekkel. A részes államoknak biztosítaniuk kell azt is, hogy az oktatáshoz való jogra és ennek a jognak a megtagadásával vagy megsértésével kapcsolatos jogorvoslatra vonatkozó információt széles körben terjesszék és közzétegyék a fogyatékossgal élő személyek körében azok érdekképviseleti szervezeteinek bevonásával.

66. A befogadó oktatás összeegyeztethetetlen az intézményesítéssel. A részes államoknak jól megtervezett és strukturált intézmény-mentesítési folyamatot kell elindítaniuk a fogyatékossgal élő személyek körében. Egy ilyen folyamatnak tartalmaznia kell: egy irányított átmenet, mely meghatározott időkeretet ad az átmenetre; jogalkotási kötelezettségek bevezetését a közösségi alapú ellátás fejlesztésére; a pénzeszközök átirányását és multidiszciplináris keretek bevezetését a közösségi alapú szolgáltatások támogatására és erősítésére; támogatás nyújtása a családok számára; együttműködés és konzultáció a fogyatékossgal élő személyeket, köztük a fogyatékossgal élő gyermekeket képviselő szervezetekkel, valamint a szülőkkel vagy gondviselőkkel. Az intézmény-mentesítéstől függően az intézményi ellátási környezetben levő személyek számára azonnali hatállyal hozzáférést kell biztosítani a befogadó oktatáshoz úgy, hogy összekapcsolják őket a közösségben levő befogadó oktatási intézményekkel.

67. A korai gyermekkori beavatkozások különösen értékesek lehet a fogyatékossgal élő gyermekek esetében: azt a képességüket erősítik, hogy az oktatás a hasznukra legyen, emellett előmozdítja a beiratkozást és a részvételt. Minden ilyen beavatkozásnak garantálnia kell a gyermek méltóságának és önállóságának tiszteletben tartását. Összhangban a Fenntartható fejlődési menetrend 2030-cal, beleértve a 4. fenntartható fejlesztési célt, a részes államokat sürgetik, hogy biztosítsák a hozzáférést a minőségi kora gyermekkori fejlesztéshez, gondozáshoz és iskola-előkészítő oktatáshoz, összekapcsolva a fogyatékossgal fiatal gyermekek szüleinek és a gondviselőinek támogatásával és képzésével. Ha azonosítják és korán támogatják őket, a fogyatékossgal élő fiatal gyermekek esetében nagyobb valószínűséggel lesz zökkenőmentes az átmenet az iskola-előkészítő és az alapfokú befogadó oktatási környezetbe. A részes államoknak biztosítaniuk kell az összes érintett minisztérium, hatóság és szerv, valamint a fogyatékossgal élő személyek szervezetei és más civil partnerek közötti koordinációt.

68. A 31. cikknek megfelelően a részes államoknak megfelelően részletezett adatokat kell gyűjteniük, hogy megfogalmazzák a politikákat, terveket és programokat a 24. cikkből eredő kötelezettségeik teljesítéséhez. Intézkedéseket kell bevezetniük a különböző fogyatékossgal élő személyek előfordulási gyakoriságára vonatkozó pontos adatok hiányának pótlására, valamint az elegendő minőségi kutatás és az oktatáshoz való hozzáférésre, abban való megmaradásra és előrelépésre, az ésszerű alkalmazkodásra és a kapcsolódó eredményekre vonatkozó adatok hiányának kezelésére. A népszámlálásnak, felméréseknek és adminisztratív adatoknak, beleértve az Oktatásigazgatási Információs Rendszerből származó adatokat, rögzíteniük kell a fogyatékossgal élő diákokra vonatkozó információt, ideértve azokat is, akik intézményi környezetben élnek. A részes államok kötelesek lebontott adatokat és bizonyítékokat is gyűjteni azokról a korlátokról, amelyek megakadályozzák, hogy a fogyatékossgal élő személyek hozzáférjenek a minőségi befogadó oktatáshoz, abban megmaradjanak és előrelépjenek, annak érdekében, hogy lehetővé tegyék az ilyen korlátokat lebontó hatékony intézkedések meghozatalát. Stratégiákat kell elfogadni a fogyatékossgal élő személyeknek a szokásos mennyiségi és minőségi adatgyűjtés mechanizmusokból való kirekesztésének leküzdésére, beleértve azt is, amikor az a szülők vonakodásából ered, hogy elfogadják a fogyatékossgal élő gyermek létezését, vagy a születések nyilvántartásának hiányából és az intézményen belüli láthatatlanságából ered.

69. A részes államok kötelesek elegendő pénzügyi és emberi erőforrást biztosítani az oktatási ágazati terv és az ágazatközi tervek kidolgozásának teljes folyamata során, hogy támogassák a befogadó oktatás bevezetését a fokozatos megvalósítása elvével összhangban. A részes államoknak meg kell reformálniuk

a kormányzati rendszerüket és a finanszírozási mechanizmusokat, hogy biztosítsák minden fogyatékossgal élő személy jogát az oktatáshoz. A közbeszerzési eljárások és a magánszektorral kötött partnerségek alapján rendelkezésre álló mechanizmusok felhasználásával költségvetést is hozzá kell rendelniük. Az ilyen hozzárendeléseknek rangsorolniuk kell, többek között megfelelő erőforrásokat kell biztosítaniuk, hogy a meglévő oktatási intézmények hozzáférhetővé váljanak meghatározott időn belül, be kell fektetniük a befogadó tanárképzésbe, elérhetővé kell tenniük az ésszerű alkalmazkodást, biztosítaniuk kell a hozzáférhető iskolai szállítást, megfelelő és hozzáférhető tankönyveket, tanítási és tanulási anyagokat kell elérhetővé tenniük, kiegészítő technológiákat és a jelnyelvet kell biztosítaniuk, valamint a tudatosságot fokozó kezdeményezéseket kell bevezetniük, hogy kezeljék a megbélyegzést és a hátrányos megkülönböztetést, különösen az oktatási környezetben való megfélemlítést.

70. A Bizottság sürgeti a részes államok, hogy forrásokat csoportosítsanak át a szegregáltból a befogadó környezetekbe. A részes államok kötelesek olyan finanszírozási modellt kidolgozni, amely erőforrásokat és ösztönzőket rendel hozzá a befogadó oktatási környezethez, hogy megadja a fogyatékos személyek számára szükséges támogatást. A legmegfelelőbb finanszírozási megközelítés meghatározását jelentős mértékben meghatározza a meglévő oktatási környezet és az általa érintett potenciális fogyatékossgal élő tanulók igényei.

71. Kezdeményezni kell a tanárok képzésének folyamatát az óvodában, az alapfokú, középfokú, felsőfokú és a szakképzési szinteken, hogy megszerezzék a befogadó oktatási környezetben való munkavégzéshez szükséges alapvető kompetenciákat és értékeket. Egy ilyen folyamat megköveteli a tanárok képzésének és továbbképzésének az átalakítását úgy, hogy a legrövidebb idő alatt megszerezzék a megfelelő készség szinteket a befogadó oktatási rendszerbe való átmenet megkönnyítése érdekében. Minden tanár számára dedikált egységeket/modulokat kell biztosítani, hogy felkészítsék őket a befogadó környezetben való munkavégzésre. Emellett gyakorlati tapasztalati tanulási környezetet kell biztosítani, ahol megszerezhetik a készségeket és a magabiztosságot a problémák változatos befogadási kihívások útján való megoldására. A tanárképzés fő tartalmának ki kell terjednie az emberi sokféleség, növekedés és fejlődés alapvető megértésére, a fogyatékossgal emberi jog modelljére és a befogadó pedagógiára, amely lehetővé teszi a tanárok számára, hogy azonosítsák a diákok funkcionális képességeit (erősségek, képességek és tanulási stílusok), amik biztosítják a részvételüket a befogadó oktatási környezetekben. A tanárképzésnek magában kell foglalnia a kommunikáció olyan megfelelő augmentatív és alternatív módszereit, eszközeit és formái használatának megtanulását, mint például a Braille-írás, a nagyméretű nyomtatás, a hozzáférhető multimédia, a könnyített olvasás (easyread), az egyszerű nyelvezet, a jelnyelv és a siket kultúra, és a fogyatékossgal élő személyeket támogató oktatási technikák és anyagok. Ezen túlmenően, a tanároknak gyakorlati útmutatásra és támogatásra van szüksége többek között az alábbi területeken: egyénre szabott oktatás; azonos tartalom tanítása különféle tanítási módszerek alkalmazásával az egyes személyek tanulási stílusainak és egyéni képességeinek megfelelően; egyéni oktatási tervek kifejlesztése és használata konkrét tanulási igények támogatására; és a tanulók oktatási céljaira összpontosító pedagógia bevezetése.

72. A befogadó oktatás támogatások és erőforrások rendszerét igényli az oktatási intézményekben dolgozó tanárok számára minden szinten. Egy ilyen rendszer magában foglalhat partnerségeket a szomszédos oktatási intézmények között, ideértve az egyetemeket, együttműködő gyakorlatok elősegítését, beleértve a csoportos tanítást, a szakköröket, a közös tanuló-értékelési folyamatokat, a társak általi támogatást és a cserélátogatásokat, valamint a civil társadalommal kötött partnerségeket. Adott esetben a fogyatékossgal élő diákok szülei és gondviselői is partnerek lehetnek az oktatási programok kidolgozásában és végrehajtásában, beleértve a személyre szabott oktatási terveket. Jelentős szerepet játszhatnak a tanárok részére való tanácsadásban és a tanárok támogatásában az egyes tanulók részére nyújtott támogatás területén, de ez soha nem lehet az oktatási rendszerbe való felvétel előfeltétele. A részes államoknak minden támogatási forrást hasznosítaniuk kell a tanárok érdekében, beleértve a fogyatékossgal élőket és a fogyatékossgal élő tanulókat képviselő szervezeteket és a helyi közösség tagjait, akik jelentős hozzájárulást tudnak adni csoportos tanácsadás, partnerség és problémamegoldás formájában. A részvételük további erőforrásokat biztosít az osztályteremben, és arra szolgál, hogy kapcsolatokat építsenek ki a helyi közösségekkel, lebontsák az akadályokat és elérjék, hogy a tanárok jobban reagáljanak és érzékenyebbek legyenek a fogyatékossgal élő diákok erősségeire és igényeire.

73. A hatóságoknak minden szinten rendelkezniük kell a kapacitással, elkötelezettséggel és erőforrásokkal a befogadó oktatást támogató jogszabályok, politikák és programok végrehajtásához. A részes államoknak biztosítaniuk kell a képzés kialakítását és elvégzését, hogy valamennyi érintett hatóság ismerje a törvényből eredő kötelezettségeit és hogy erősítsék a fogyatékossgal élő személyek jogainak ismeretét. A befogadó oktatási politikák és gyakorlatok bevezetéséhez szükséges készségek, tudás és megértés magában foglalja a következőket: a befogadó oktatáshoz való jog fogalmának és céljainak

megértése, a vonatkozó nemzetközi és nemzeti jogszabályok és politikák ismerete, helyi befogadó oktatási tervek készítése, együttműködés és partnerségek, helyi oktatási intézmények támogatása, orientálása és felügyelete, monitoring és értékelés.

74. A minőségi befogadó oktatás olyan értékelési módszereket és a diákok előrehaladásának olyan figyelemmel kísérését követeli meg, amely figyelembe veszi azokat az akadályokat, amikkel a fogyatékossgal élő diákok szembesülnek. A hagyományos értékelési rendszerek, amelyek a teljesítmények mérésére kizárólag szabványosított felméréseket használnak úgy a diák, mind az iskola sikerének mutatószámaként, hátrányos helyzetbe hozhatják a fogyatékossgal élő diákokat. A hangsúlynak az átfogó célok felé való egyéni haladásra kell lennie. A tanterveket megfelelő tanítási módszertanokkal, támogatással és alkalmazkodással át lehet alakítani, hogy kielégítsék minden diák igényeit, beleértve a fogyatékossgal élőket. A befogadó diákértékelési rendszereket egyénre szabott támogatások rendszerén keresztül kell megerősíteni.

75. A 33. cikknek megfelelően, és az oktatáshoz való jognak a befogadó oktatási rendszer kialakítása útján való érvényesítése előrehaladásának mérésére a részes államok – a 4. fenntartható fejlesztési célnak megfelelően – kötelesek strukturális, folyamat- és eredménymutatókkal rendelkező nyomon követési keretrendszert, és mindegyik mutatószámhoz egyedi teljesítményteszteket és célokat kialakítani.²² A fogyatékossgal élő személyeket az érdekképviseleti szervezeteiken keresztül be kell vonni mind a mutatószámok meghatározásába, mind az adatok és statisztikák gyűjtésébe. Strukturális mutatókkal kell mérni a befogadó oktatás akadályait, és azok nem korlátozódhatnak csupán a fogyatékossgalok szerint lebontott adatgyűjtésre. A folyamatmutatók, mint például a fizikai környezetekhez, átalakított tananyagokhoz vagy a tanárképzéshez való hozzáférhetőség változásának mutatói, lehetővé teszik az átalakítás folyamatának nyomon követését. Ugyancsak létre kell hozni olyan eredménymutatókat, mint például azon fogyatékossgal élő diákok százalékos aránya, akik a befogadó tanulási környezetekben hivatalos záróbizonyítványt vagy diplomát szereznek, vagy azon fogyatékossgal élő diákok százalékos aránya, akiket felvettek a középfokú oktatásba. A részes államoknak fontolóra kell venniük, hogy az oktatás minőségét például az UNESCO által ajánlott öt dimenzióon keresztül mérijék: jogok tiszteletben tartása, méltányosság, relevancia, helyállóság és hatékonyság. Ugyancsak meg lehet fontolni az olyan pozitív megerősítő intézkedések nyomon követését, mint a kvóták vagy az ösztönzők.

76. A Bizottság megemlíti a magánszektorba tartozó oktatás növekedését számos országban. A részes államoknak el kell ismerniük, hogy a befogadó oktatáshoz való jog kiterjed mindenfajta oktatásra, nem csupán az állami hatóságok által biztosított oktatásra. A részes államoknak intézkedéseket kell tenniük, amelyek védenek a jogok harmadik felek, többek között az üzleti szektor, általi megsértésével szemben. Ami az oktatáshoz való jogot illeti, az ilyen intézkedéseknek foglalkoznia kell a befogadó oktatás biztosításának kötelezettségével, és szükség szerint együtt kell járnia jogalkotással és szabályozással, ellenőrzéssel, végrehajtással és olyan politikák elfogadásával, amelyek keretbe foglalják, hogy az üzleti vállalkozások milyen hatással lehetnek a fogyatékossgal élők jogainak hatékony élvezetére és gyakorlására. Az oktatási intézmények, beleértve a magán oktatási intézményeket és a vállalkozásokat, nem számíthatnak fel további díjat a hozzáférhetőség integrálásáért és/vagy az ésszerű alkalmazkodásért.

²² Egyesült Nemzetek Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala: *Emberi jogi mutatószámok: útmutató a méréshez és a végrehajtáshoz* (New York és Genf, 2012).